

DE HISTORIE VAN HET EEMONDERZOEK IN NEDERLAND
EN VAN DE WERKGROEP AMSTERDAM.

Het is de bedoeling U een historisch overzicht te geven van het Eemonderzoek in Nederland aan de hand van de voor malacologen belangrijke literatuur. Uiteraard is dit dus maar een kleine greep uit het vele, dat over het Eemien is geschreven.

De Eemlagen zijn in 1852, dus ruim 100 jaar geleden, voor het eerst beschreven door P. Harting in zijn artikel, "De bodem onder Amsterdam onderzocht en beschreven", voorkomende in Verhandelingen der Eerste Klasse van het Koninklijk Nederlands Instituut van Wetenschappen, Letterkunde en Schoone Kunsten te Amsterdam, Derde Reeks, Vijfde Deel. Hij ontleende zijn gegevens aan een zevental diepe boringen, welke van 1837 tot 1852 in Amsterdam werden gedaan. In deze boringen kwam hij op zekere diepte een zandige laag tegen, welke fossielhoudend was. In zijn verhandeling beschreef hij een aantal schelpen, die hij in deze laag had gevonden, 9 soorten Gastropoden en 13 soorten Bivalven. In 1874 verscheen er in de Verslagen en Mededeelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen, Afdeling Natuurkunde, Tweede Reeks, Achtste Deel, een verhandeling van P. Harting over de bodem van het Eemdal. In dit geschrift werden een paar boringen in en nabij Amersfoort beschreven en in dit werk vergeleek Harting de aldaar gevonden fossielhoudende laag met de in 1852 te Amsterdam gevonden lagen. Deze formaties werden identiek bevonden. Hij gaf aan deze lagen de naam van het Eemstelsel ("Système Eémien", p. 288). Hier was dus de naam van de formatie geboren.

In 1876 verscheen in de Verslagen en Mededeelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen, Tweede Reeks, Negende Deel, een artikel genaamd: "Bijdrage tot de kennis der geologische gesteldheid van de bodem onder Utrecht en het Eemdal". Uit dit artikel bleek, dat onder Utrecht het Eemien niet aanwezig was, terwijl het in een boring te Barneveld weer werd aangetroffen, waarmede de omvang van het Eemstelsel weer belangrijk was uitgebreid.

In 1887 verscheen in de Archives du Musée Teyler, Série II, Volume III, een artikel van Dr J. Lorié, genaamd "Nazoekingen naar het Eemstelsel". In deze beschrijving werden weer diverse boringen behandeld en werden weer de gevonden fossielen schelpen beschreven. In dit werk kwam ook voor het eerst een critische lijst voor van alle in het Eemien gevonden soorten schelpen. Het waren 40 mariene- en 6 land- en zoetwatermollusken; deze lijst was met fraaie afbeeldingen geïllustreerd.

In 1908 verscheen een standaardwerk over het Eemien van V. Norman, een Deen, die een speciale studie van het Deense Eemien had gemaakt en ook vergelijkingen maakte met de in Noord-Duitsland en in Holland gevonden Eemlagen. In dit boek is een apart hoofdstuk gewijd aan de in de Hollandse Eemlagen gevonden schelpen. Ook hier is een uitgebreide lijst van mollusken toegevoegd: 59 soorten.

In 1912 verscheen een boekwerk van Dr Ir P. Tesch in de Mededeelingen van de Rijksopsporing van Delfstoffen: "Bijdrage tot de kennis der marine mollusken in het West-Europeesche Pliocéenbekken". In deze uitgave worden, behalve de in het Tertiair, ook de in het Eemien voorkomende mollusken genoemd. Het zijn een 25-tal mariene soorten. In 1912 verscheen ook een belangrijk werk van de hand van de heer W.G.N. van der Sleen, nl. het Academische Proefschrift:

"Bijdrage tot de kennis der chemische samenstelling van het duinwater in verband met de geo-mineralogische gesteldheid van den bodem". In dit werk, waarin zeer veel boorgegevens zijn verwerkt, komt dan ook een grote lijst voor van Eemmollusken, nl. 102 mariene- 30 land- en zoetwatermollusken. Ook wordt hierin het verschil en de overeenkomst met de Deense Eemlagen tot uitdrukking gebracht.

In 1927 beschreef J. van Baren in zijn boek "De bodem van Nederland", Deel II, vierde stuk, het Kwartair en de in het Eemien voorkomende mollusken en gaf er nog enige afbeeldingen bij.

In 1933 en 1943 verschenen van de hand van Mej. Van Benthem Jutting de delen van de Fauna van Nederland, die aan de mollusken waren gewijd. Ook in deze beide boeken wordt hier en daar naar het Eemien verwezen.

In 1937 verscheen het proefschrift van de heer Van Regteren Altena: "Bijdrage tot de kennis van etc.", U allen waarschijnlijk wel bekend. Ook in dit werk werd vele malen het aanspoelen van Eemfossielen vermeld. Van dezelfde hand verscheen in Basteria Vol. III, No. 4 in 1938 een artikel over de op het Duitse eiland Juist aangespoelde fossiele mollusken. Daaruit bleek dat ook aan de Noordzeestranden van de Waddeneilanden Eemfossielen gevonden kunnen worden.

In 1941 verscheen een artikel van W.H. Neuteboom in Basteria Vol. VI, No. 1 en 2, getiteld: "Enkele nieuwe mollusken voor de Eemfauna". Hierin werden een drietal voor de Eemfauna nieuwe soorten genoemd, die uit een boring te Driehuis-Westerveld kwamen. Ook in "Nederlandse Zeemollusken" van Kaas en ten Broek, dat in 1942 verscheen, wordt meermalen naar het Eemien verwezen.

In 1942 kwam van de hand van Dr Ir P. Tesch een boekwerk uit in de Mededeelingen van 's Rijks Geologische Dienst, Serie A, No. 9, genaamd: "De Noordzee van historisch-geologisch standpunt". In dit werk wordt meer de nadruk gelegd op de uitbreiding van de Eemzee, dan op de fauna.

Van de hand van de heer A. Bloklander verscheen in Basteria Vol. X, No. 1 en 2, in 1946 een artikel: "Enige nieuwe mollusken uit de Nederlandse bodem". De auteur was met een aantal liefhebbers aan het zeven gegaan op een opgespoten terrein ten Zuiden van het Amstelstation te Amsterdam. Het succes bleef niet uit. Er werden voor het Eemien 6 nieuwe soorten gevonden, waarvan er zelfs 5 niet uit de Nederlandse bodem bekend waren. Tevens was er een lijst van alle gevonden soorten, 101 in getal. Deze lijst is een leidraad geweest bij het onderzoek van de Amsterdamse werkgroep. We wilden nl. alles, wat er op de lijst voorkwam ook vinden en het liefst nog meer. In diezelfde jaargang van Basteria kwam weer een artikel voor van Bloklander en wel in No. 3 en 4, genaamd: "Enige aanwinsten voor de Nederlandse Eemfauna". Het waren weer een zestal nieuwe soorten voor het Nederlandse Eemien.

Van Prof. Faber verscheen in 1948 "Geologie van Nederland". In beide delen wordt meermalen het Eemien genoemd en in het deel "Historische Geologie" komt ook een aantal afbeeldingen voor, terwijl in het deel "Nederlandse Landschappen" een lijst van in het Eemien voorkomende mollusken is opgenomen.

In het Correspondentieblad der N.M.V. van 1949, No. 32, werd een artikel gepubliceerd genaamd "Chlamys amphicyrta ten onrechte uit Nederland vermeld". Dit artikel van de hand van Dr C.O. van Regteren Altena was voor ons ook van belang, omdat dergelijke schelpen ook door ons in Amsterdam-West waren gevonden.

In Basteria Vol. 13, No. 4, van 1949, vinden we een artikel onder de titel "Eemfossielen". In dit artikel van de hand van de heer Venmans worden weer boormonsters beschreven, die te Amersfoort waren genomen. Ook in dit artikel werden weer enige nieuwe fossiele schelpen voor het Eemien genoemd. Zoals U ziet, is het Eemien steeds een zeer vruchtbare afzetting geweest voor de onderzoekers.

Ten slotte noem ik dan nog het boek van de Hoogleraren Van der Vlerk en Florschütz "Nederland in het IJstijdvak", waarin het Eemien uitgebreid is behandeld. Ook hierin komt weer een lijst voor van de in het Eemien gevonden mollusken.

Zoals ik U aan het begin van dit verhaal reeds heb gezegd, was het maar een greep uit al hetgeen er over het Eemien is verschenen. Vele belangrijke boeken en geschriften heb ik niet genoemd, maar ik heb er naar gestreefd alleen die te noemen, die we met enige moeite zelf kunnen bemachtigen, hetzij uit onze eigen bibliotheek, hetzij uit de U.B. of dergelijke instellingen. Wie er meer van wil weten, komt vanzelf met de in genoemde werken opgenomen literatuurlijsten in aanraking en kan dan zijn weg verder zelf wel vinden.

De historie van de Amsterdamse werkgroep is van zeer jonge datum en gaat niet verder terug dan 20 Maart 1954. Op de vergadering van de N.M.V. te Amsterdam werd door de ter vergadering aanwezige Amsterdamse leden besloten een werkgroep op te richten. We begonnen derhalve vier man sterk. De eerste vergadering was te mijnen huize en werd bezocht door vier personen. De volgende vergadering was weer bij mij thuis en er waren reeds zes werkers aanwezig. Deze vergadering was een historische. Toen werd met laaiend enthousiasme besloten een inventarisatie van het Eemmateriaal van de in Amsterdam-West opgespoten terreinen te houden. Ook werd meteen de werkwijze van verzamelen uitgewerkt. Dat hiermede ook grote fouten werden gemaakt is duidelijk. Wij besloten bijvoorbeeld te zeven met een maaswijdte van 1,25 mm. Later bleek dat we op deze manier eigenlijk de zeldzaamste spullen uit ons materiaal zeefden en ter plaatse lieten liggen. Daarin is later voorzien door ook grote hoeveelheden zand mee naar huis te nemen en aldaar zeer fijn te zeven en uit te zoeken. Wat we alzo uit het materiaal hebben gehaald, heeft U op de Maartvergadering in Amsterdam kunnen bekijken. We hebben veel gevonden en we hebben goede hoop om nog meer soorten aan onze verzamelingen te kunnen toevoegen. Behalve in het enthousiasme van de leden, mocht de werkgroep zich ook verheugen in de zeer welwillende medewerking van de heer Van Regteren Altena, die ons bij het determineren van de moeilijke stukken en het controleren van de door ons gedetermineerde exemplaren te allen tijde behulpzaam was, waarvoor we hem dan ook zeer erkentelijk zijn.

A. Stiva.